

๑ ช่างกลึงแกะกะโหลกซอ ภูมิปัญญาแห่งบางคนที่ สมุทรสงคราม

เลิศชาย สุขไพศาล*

สวนมะพร้าวที่ปลูกกันในจังหวัดสมุทรสงคราม

ถ้าพูดถึงมะพร้าวที่ใช้ทำเครื่องดนตรี นักดนตรีส่วนใหญ่รู้จักกันดีว่า มะพร้าวที่ปลูกกันในจังหวัดสมุทรสงคราม เป็น “มะพร้าวซอ” ชั้นยอด เพราะมี ลักษณะแตกต่างจากมะพร้าวทั่วไป ตรงที่ผลของมะพร้าวหรือกะโหลกใหญ่มี ลักษณะสวยงาม สามารถนำมาทำเป็นกะโหลกซออยู่และซอสามสายได้เป็นอย่างดี

เรื่องนี้รู้กันมานานแล้ว ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพราะมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า พระองค์โปรดดนตรีและทรง ซอสามสายได้เก่งมาก ที่สำคัญกะโหลกของซอสามสายนั้นต้องทำมาจากมะพร้าว ซอ เมืองสมุทรสงคราม ถึงกับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้มีตราคุ้มห้ามว่า **ถ้าบ้านใดมี มะพร้าวซออยู่ในสวน ไม่ต้องเสียภาษีมะพร้าวเหมือนคนอื่น** เพราะว่ามะพร้าว ชนิดนี้คือไม่ต้องเสียภาษี เพราะว่าหายาก

เหตุที่มะพร้าวเมืองนี้ไม่เหมือนมะพร้าวเมืองอื่น นักดนตรีท่านหนึ่งใน จังหวัดตราดกล่าวว่า ถิ่นที่น้ำทะเลขึ้นถึง จะเป็นถิ่นที่มีไม้ดี มะพร้าวดี เหมาะ สำหรับนำมาทำเครื่องดนตรีได้ไพเราะ เช่น จะเข้ของลุงเอื้อ ฉัตรเฉลิม จังหวัด ชลบุรี ระนาดไม้เฝมไทรที่จังหวัดตราด และซอู้ที่จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น

ผู้เขียนจึงเดินทางไปสัมผัสเพื่อให้เห็นกับตาจุดแรกทีไปในจังหวัดสมุทรสงครามคือ บ้านช่างกลึง หรือลุงกลึง แห่งบ้านบางคณที เพราะเห็นว่ามี นักดนตรีหลายคนกล่าวถึง

ช่างกลึงแกะกะโหลกซอ

ลุงสายหยุด จันทกุล หรือ ลุงกลึง วัย ๗๒ ปี นับเป็นช่างแกะซอฝีมือดีคนหนึ่งในละแวกย่านบางคณที จังหวัดสมุทรสงคราม เพราะนักดนตรีหลายคนยอมรับในฝีมือการแกะลายของลุง

แรกเริ่มเดิมที ลุงกลึงเป็นช่างไม้รับปลูกบ้าน ไม่ได้มีความรู้ทางด้านทำเครื่องดนตรีมาก่อน แต่ด้วยใจรักในดนตรีจึงได้หันมาทำงานเกี่ยวกับเครื่องดนตรีคือ ทำซอทั้งซอู้และซอดัวง แต่ที่เห็นจะเป็นการแกะกะโหลกซออยู่เป็นส่วนใหญ่ คุณลุงบอกว่า “ที่แรกก็ลองทำเล่นๆ ลองดู พอคนมาเห็นก็ขอซื้อ และมีคนมาสั่งให้ทำ ก็เลยทำจริงจัง ตั้งแต่อายุได้ ๓๐ ปี จนถึงปัจจุบัน” คุณลุงบอกว่าไม่ได้ไปเรียนที่ไหน “อาศัยไปดูเขาแกะ เอาตัวอย่างสวยๆ มาแกะตาม และหลายตามหนังสือมาแกะบ้าง กว่าจะชำนาญใช้เวลาถึง ๕ ปี ก็พัฒนามาเรื่อยๆ หารูปแบบใหม่มาแกะหรือคนเอารูปแบบมาให้ ก็แกะตามคนมาสั่ง แต่ตอนนี้แกะไม่ค่อยไหวแล้ว แกะช้า ได้อาติยะ ๑ ใบเท่านั้น แต่ก็ทำไปเรื่อยๆ จนกว่าจะแกะไม่ได้”

เอกลักษณ์กะโหลกซอของลุงกลึง

ความแตกต่างและเอกลักษณ์อยู่ที่มีคนมาสั่งให้แกะเอาลาย เป็นรูปแปลกๆ เป็นยักษ์, เป็นเทวดา, เป็นสัตว์, กิณรีบ้าง แต่ที่แกะบ่อยๆ ก็จะเป็นกิ้งกือ และบางทีก็แกะเป็นรูปพระรามสู้กับศกัณท์ หนุมานจับนางสีดาบ้าง แกะตามคนมาสั่ง ที่สำคัญ ซ่องไพรหว่างลายต้องไม่ให้มากหรือน้อยเกินไป จะทำให้เสียงไม่ดี ถ้ามากไปเสียงจะโพร่ง

* นักศึกษาชั้นปีที่ ๒ วิชาเอกดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก วิทยาลัยดุริยางคศิลป์

ถ้าน้อยไปเสียงจะอับ การขึ้นหน้าซอกก็ต้องขึ้นให้ตึง หน่งที่
ใช้ต้องบาง อย่างเช่น หน่งแพะ หน่งวัว

คุณภาพของเสียงซออุ้ที่ดี

ไม่ทราบว่าเป็นดี ไม่ดี แล้วแต่คนชอบ บางคนเขา
บอกว่าเสียงทุ้มดี บางคนก็บอกว่าโปร่งดี แล้วแต่คนชอบ
ส่วนมากเสียงก็จะไม่แตกต่างกันมาก เพราะช่องไฟหรือ รู
กล่องเสียงผมจะแกะเท่าๆ กัน จะแตกต่างกันตรงที่ขนาด
ของกะโหลกมากกว่า ถ้าลูกโตหน่อยเสียงก็จะดัง

ลุงสายหยุด จันทรรกูล หรือลุงกลิ้ง

แหล่งวัสดุที่ใช้ทำซอ

กะโหลกก็ไปซื้อมะพร้าวจากชาวบ้านบ้าง บางทีเขา
ก็เอามาให้บ้าง ก็ซื้อกันแบบยังอยู่ในเปลือกอยู่เลยตกใบละ
๓๐๐, ๕๐๐ บ้างตามขนาด ส่วนไม้ที่ใช้ทำทวนก็ต้องซื้อ
ตามโรงเลื่อย ถ้าจะให้ดีและสวยก็ต้องไม้พญาจันทน์ดำ แต่
ก็โลกรัมลละ ๕๐๐ บาท แต่ปกติก็จะทำไม้มะเกลือ ชิงชั้น
เพราะราคาถูกกว่า

วิธีเลือกกะโหลกซอที่ดี

ถ้าซื้อทั้งเปลือกก็มองลำบาก แล้วแต่ดวงใครจะได้
สวยหรือไม่สวย แต่ให้ดูที่ลูกใหญ่ และมีลักษณะเป็น
สามเหลี่ยม เห็นพู่ขึ้นชัดเจนก็จะดีของดี แต่ถ้าเปลือก

แล้วก็ขาย มีอยู่ ๓ ลักษณะที่นิยมกันคือ

- ๑. สายฟ้าฟาด ลักษณะมีพู่ขึ้นสูงสามพู่ ลูกโต หน้า
ตัดเวลาที่เอาน้ำออกจะเห็นเป็นรูปใบโพธิ์สวยงาม
- ๒. มวยพราหมณ์ มีลักษณะคล้ายมวยผมของ
พราหมณ์ มีพู่ขึ้นเหมือนกันแต่ไม่สูงนัก จะมีด้านท้ายจะ
ยาว เหมาะสำหรับทำกะโหลกซอสามสาย ทำซออุ้ก็สวย
- ๓. กะโหลกช้าง จะมีลักษณะเป็น ไม่ขึ้นพู่มาก แต่
ลูกโต คุณภาพเสียงก็ใช้ได้พอๆ กับสายฟ้าฟาด และมวย
พราหมณ์จะแตกต่างก็แค่ลักษณะความสวยงามเท่านั้นเอง

มาตรฐานราคา

ราคาขึ้นอยู่กับลักษณะของกะโหลกและลายที่แกะ
รวมทั้งไม้ที่ใช้ทำคันทวนด้วย จะอยู่ในราคา ๑,๐๐๐-๑๐,๐๐๐
บาท แต่เป็นกะโหลกที่ปอกเปลือกแล้วแต่ยังไม่ได้แกะก็มีตั้ง
แต่ราคา ๓๐๐-๔๐๐ บาท แต่ถ้าลูกไหนสวย ก็มักไม่ค่อย
พอขาย เพราะมีคนมาซื้อไปหมดแล้ว แล้วแต่ใครจะมาได้
จึงหว่า ราคาต่อรองกันได้อยู่ที่ความพอใจ ขายได้ก็ขายให้
กัน แต่ของลุงก็ราคาถูกอยู่แล้ว

กลุ่มลูกค้าที่มาซื้อ

เป็นนักดนตรีหลายๆ จังหวัด ที่เขารู้จักก็พากันมา
ซื้อ บางทีก็เป็นนักศึกษา มาซื้อกันที่บ้านนี้แหละ บ้างก็ซื้อ
คนละใบ สองใบ บางคนก็ซื้อแต่กะโหลก บางคนก็ซื้อทั้งคัน
ผมไม่มีตลาด ทำที่บ้านขาย ขายที่บ้าน บางคนสั่งไว้แล้วก็
ยังไม่มาเอา จะขายก็ขายไม่ได้ เต็มมาเอาแล้วไม่มีให้เขา
เขาจะว่าเอา

การเดินทางและสถานที่ติดต่อ

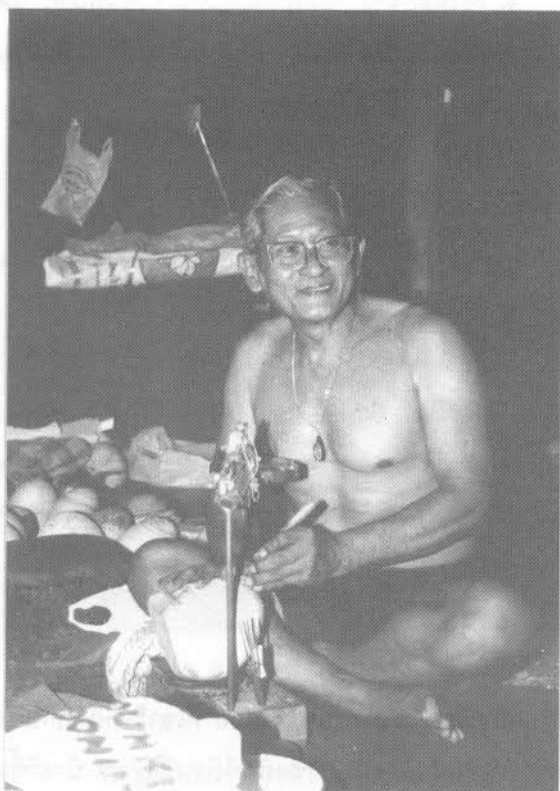
การเดินทาง ถ้าเริ่มต้นจากกรุงเทพฯ-สมุทรสงคราม
ใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมงครึ่ง ลุงกลิ้งอยู่บ้านเลขที่ ๒/๑ หมู่
๔ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
คุณลุงบอกว่ามาได้ ๒ ทางคือ

- ๑. เมื่อถึงตัวอำเภออัมพวาแล้ว ให้ตรงมาเลย ไม่
ไกลนักก็จะถึง ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จะมีทาง
แยกขวามือเข้าตำบลกระดังงา จะเป็นสวนมะพร้าว ตรงมา
เรื่อยๆ ก็เห็นป้ายบอกว่า “บ้านช่างกลิ้งแกะซอ” ถ้ามารด
ประจำทางก็ขึ้นรถที่สถานีขนส่งสายใต้ใหม่ รด ป.๑ มาลงที่
อำเภออัมพวา หรือแม่กลองก็ได้ แล้วนั่งรถต่อ คือรถ

สายแม่กลอง-ดำเนินสะดวก มาลงที่บางคณทีใน แต่รถโดย
สายจะไม่เข้าไปข้างใน คราวนี้ก็ต้องเดินกันเหนื่อยหน่อย
แต่ถ้ามารดส่วนตัวก็สบาย

๒. อีกทางหนึ่งคือ มาทางอำเภอดำเนินสะดวก
ตรงมาเรื่อยๆ จะเจอแยกเข้าทางวัดโชธายการาม แล้วก็ตรง
มาเรื่อยๆ ก็จะมีป้ายบอกว่าบ้านช่างกลึงแกะซอเหมือนกัน

ลุงกลึงกำลังแกะกะโหลกซอ ในขณะที่ให้สัมภาษณ์

ผู้สืบทอดฝีมือช่าง และสุขภาพของคุณลุง

คุณลุงบอกว่า ไม่มีคนสนใจอย่างจริงจัง ลูกๆ ก็
ไม่เอา เพราะเป็นงานละเอียด จุกจิก เคยมีคนมาขอเรียน
ด้วยพอเป็นแล้วก็หาย พอที่จะอาศัยได้ก็ไม่เอาแล้ว เลยไม่มี
คนที่จะมาช่วยทำ เดี่ยวนี้แกะไม้ทัน เขาสั่งบางทีหลายใบ
ก็ทำไม่ทัน เพราะอายุมากแล้ว ตาก็ไม่ค่อยดี ยังดีว่าไม่มี
โรคอื่น ไม่เช่นนั้นก็นั่งแกะไม้ไหวหรอก แต่ก็ทำไปเรื่อยๆ
จนกว่าจะตาย ใครที่อยากจะเรียนก็ไปเรียนกับคุณลุงได้
คุณลุงยินดีที่จะสอนให้เพื่อไม่ให้วิชานี้มันหายไป เพราะเหลือ
คนที่สนใจในด้านนี้น้อยมาก

ทั้งหมดนี้ คือเรื่องราวที่ผู้เขียนได้ไปสัมผัส และนำ
มาเสนอต่อท่านผู้อ่าน ฉบับหน้าจะพาท่านผู้อ่านไปพบกับ
ช่างแกะซอท่านอื่นในย่านเดียวกัน

